

Sygn. akt III AUa 654/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 grudnia 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący	SSA Lena Jachimowska (spr.)
Sędziowie	SSO del. Ewelina Kocurek - Grabowska SSA Antonina Grymel
Protokolant	Ewa Bury

po rozpoznaniu w dniu 18 grudnia 2012r. w Katowicach

sprawy z odwołania A. H.(A. H.)

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Z.

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Z.

od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach

z dnia 18 stycznia 2012r. sygn. akt VIII U 1705/11

oddala apelację.

/-/SSO del. E.Kocurek - Grabowska/-/SSA L.Jachimowska/-/SSA A.Grymel

Sędzia Przewodniczący Sędzia

Sygn. akt III AUa 654/12

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 20 lipca 2011 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Z.zobowiązał A. H.do zwrotu renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku po zmarłym ojcu M.za okres od 1.07.2010 r. do 30.06.2011 r. w łącznej kwocie 8.563,04 zł.

W odwołaniu od decyzji odwołująca, wnosząc o zwolnienie z obowiązku zwrotu pobranej renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku za okres od 1.07.2010 r. do 30.06.2011 r., podniosła, iż nie była świadoma, że świadczenie, które pobiera uniemożliwia podjęcie pracy.

Organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania jako bezzasadnego, podnosząc swą dotychczasową argumentację.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach wyrokiem z dnia 18 stycznia 2012 r., sygn. VIII U 1705/11 zmienił zaskarżoną decyzję i zwolnił odwołującą z obowiązku zwrotu świadczenia za okres objęty zaskarżoną decyzją.

Z ustaleń Sądu Okręgowego wynika, że niespornym jest, iż odwołująca jest uprawniona do renty rodzinnej po ojcu M., zmarłym w dniu 17.06.1994 r. do nadal z tytułu nauki w szkole wyższej - Wydziale Górnictwa Politechniki (...) w G.. Z wnioskiem o przyznanie prawa do renty rodzinnej wystąpiła w dniu 21.08.1994 r. matka skarżącej J. H.. Początkowe decyzje ZUS

z 1.12.1984 r., z 27.10.1994r., z 27.05.1999 r., z 2.08.2001 r., z 28.05.2002 r.,

z 3.05.2005 r., z 1.03.2006 r., z 2.04.2007 r., z 7.12.2007 r., z 1.03.2008 r.,

z 1.03.2009 r., były doręczone do rąk matki odwołującej, J. H.. Odwołująca otrzymała dopiero decyzje ZUS z 1.12.2009 r., z 1.03.2010 r.,

z 31.08.2010 r., z 13.10.2010 r., z 1.03.2011 r., z 28.06.2011 r. oraz informację prawną ZUS z 10.11.2009 r. W okresie od 26.07.2010 r. do 30.09.2010 r. odwołująca wykonywała zatrudnienie w (...) S.A.

Celem wyjaśnienia spornej kwestii czy organ rentowy dopełnił wobec odwołującej obowiązek z art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy z 17.12.1998 r. - dokonania pouczenia prawnego o zasadach zawieszenia renty w drodze wyjątku oraz czy uzyskane przez skarżącą zarobki w okresie od 26.07.2010 r. do 30.09.2010 r., przekraczają kwotę stanowiącą minimum egzystencji, Sąd pierwszej instancji ustalił, że na odwołanie decyzji rentowych doręczonych skarżącej z 1.12.2009 r. (k. 101), części VI, z 1.03.2010 r. części II, poz.1 (k. 107) z 1.08.2010 r. części VI (k. 109),

z 1.10.2010r. części VI (k. 121), z 1.03.2011 r. części III poz. 2, zawarte są pouczenia prawne o treści, że prawo do świadczenia ulega zmniejszeniu w razie osiągnięcia przez osobę uprawnioną przychodów w wysokości przekraczającej 70 % przeciętnego wynagrodzenia za rok oraz zawieszeniu w razie osiągnięcia przychodów przekraczających 130 % przeciętnego wynagrodzenia. W żadnej z wyżej wymienionych decyzji, doręczonej skarżącej w latach 2009-2011, nie było pouczenia prawnego tej treści, że renta rodzinna podlega zawieszeniu lub zmniejszeniu w razie osiągnięcia jakichkolwiek przychodów.

Z tych przyczyn, zdaniem Sądu Okręgowego, organ rentowy nie dopełnił wobec skarżącej ustawowego obowiązku prawnego z art.138 ust.2 pkt 1 ustawy emerytalnej z 17.12.1998 r., tj. dokonania takiego wyczerpującego pouczenia prawnego na tyle zrozumiałego, aby ubezpieczona mogła je odnieść do własnej sytuacji (patrz: wyrok SN z 14.03.2006 r. I UK 161/05, zam. OSNAP nr 5-6/2007, poz. 78 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 17.07.2007 r. III AUa 2267/04 i z 25.11.2008 r. III AUa 992/08).

Sąd Okręgowy, odwołując się do orzecznictwa Sądu Najwyższego i Sądu Apelacyjnego w Katowicach wskazał, iż dokonane przez organ rentowy pouczenie prawne, zawarte w decyzji ZUS z 1.12.2009 r., 1.03.2010 r., 31.08.2010 r., 13.10.2010 r., 1.03.2011 r. i 28.06.2011 r. jest pouczeniem częściowo wprowadzającym w błąd skarżącą. Z tych przyczyn zawarte w tych decyzjach pouczenia prawne, nie wywołują skutków prawnych, a tegoż pouczenia nie zastępuje sama informacja prawna, że ubezpieczona ma obowiązek powiadomienia ZUS o podjęciu pracy zarobkowej.

Z kolei oceniając zaświadczenia o zarobkach i świadectwo pracy z (...) S.A., Sąd Okręgowy stwierdził, że odwołująca była zatrudniona u tegoż pracodawcy

w okresie od 26.07.2010 r. do 30.09.2010 r., tj. w okresie wakacji letnich na stanowisku kasjera-fakturzystki oraz osiągała zarobki: w lipcu 2010 r. - w kwocie 373,86 zł miesięcznie, w sierpniu 2010 r. - w kwocie 1.665 zł oraz w miesiącu wrześniu 2010 r. w wysokości 1.951,64 zł. Wysokość tychże zarobków nie przekracza kwoty dolnej granicy dopuszczalnej przychodów stanowiącej 70 % przeciętnej płacy.

Dlatego też wysokość osiągniętych wynagrodzeń za pracę przez skarżącą za okres od 26.07.2010 r. do 30.09.2010 r., jako będącą poniżej dolnej granicy dopuszczalnych zarobków 70 % przeciętnego wynagrodzenia, nie stanowi również

w świetle przepisów art. 83 ust. 1 ustawy emerytalnej z 17.12.1998 r., przychodu przekraczającego wartość kwoty służącej do zaspokojenia minimum egzystencji.

Mając na uwadze wszystkie okoliczności, Sąd Okręgowy, po myśli art.477¹⁴ § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

W wywiezionej apelacji organ rentowy, zaskarżając wyrok naruszający przepisy prawa materialnego przez błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, a to art.138 ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wniósł o jego zmianę i oddalenie odwołania.

W uzasadnieniu środka odwoławczego skarżący organ rentowy, odwołując się do treści art.83 powołanej ustawy podniósł, że już w decyzji ustalającej wysokość renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku zawarte jest jednoznaczne pouczenie,

iż świadczenie ulega zawieszeniu lub zmniejszeniu w przypadku, gdy rencista osiąga wynagrodzenie. Również ubezpieczona w każdej otrzymanej decyzji była pouczona, że prawo do renty ustaje, gdy ustanie którykolwiek z warunków wymaganych do uzyskania świadczenia np. decyzje 31.08.2010r., 1.03.2011 r., 13.10.2010r. Pouczenie zawiera również zapis, że rencista zobowiązany jest powiadomić organ rentowy o wszelkich okolicznościach mających wpływ na prawo lub wysokość świadczenia.

Nadto skarżący podkreślił, iż osoba upoważniona do odbioru świadczenia- J. H., a później sama ubezpieczona A. H. została pouczona, iż świadczenie przyznane w drodze wyjątku nie przysługuje w razie osiągnięcia przychodu.

W odpowiedzi na apelację, odwołująca wnosząc o jej oddalenie, zaprzeczyła by organ rentowy powiadomił ją iż pobiera rentę przyznaną w drodze wyjątku.

Rozpoznając apelację, Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie albowiem jej podstawa jest nieusprawiedliwiona.

Wbrew zarzutom skarżącego organu rentowego, Sąd Okręgowy prawidłowo rozstrzygnął o istocie sporu, nie naruszając prawa materialnego.

Niespornymi w sporze okolicznościami były: przyznanie małoletniej w dacie zgonu ojca, A. H. renty rodzinnej w drodze wyjątku, wypłacanie świadczenia od daty pełnoletności uprawnionej do jej rąk tj. od 1.12.2009 r. oraz uzyskanie w okresie od 26.07.2010 r. do 30.09.2010 r. przez świadczeniobiorcę przychodu.

W świetle poczynionych ustaleń faktycznych przede wszystkim rozważenia wymagało czy pobrane świadczenie jest świadczeniem nienależnym w rozumieniu art.138 ust.2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz. U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227 ze zm. – dalej ustawa), czy odwołująca była należycie pouczona o braku prawa do pobierania świadczenia – renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku.

W rozumieniu art.138 ustawy za nienależnie pobrane świadczenie uznaje się świadczenia wypłacone, mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania. Norma ta wskazuje, iż świadomość nienależności ma wpływać

z pouczenia uprawnionej osoby przez organ rentowy o okolicznościach powodujących wypłatę świadczeń nienależnych, a pouczenie stanowi warunek sine qua non obowiązku ich zwrotu (vide: wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 1980 r. sygn. II URN 51/80, OSNCP 1980, Nr 10, poz.202, z dnia 11 stycznia 2005 r., sygn.

I UK 136/04, OSNP 2005, Nr 16, poz.252, z dnia 9 lutego 2005 r. sygn. III UK 181/04, OSNP 2005, Nr 17, poz.275 i z dnia 16 stycznia 2009 r., sygn. I UK 190/08, OSNP 2010, Nr 15-16, poz.194). Nienależnie pobrane świadczenie w rozumieniu

art. 138 ust.2 pkt 1 ustawy, to świadczenie wypłacone mimo zaistnienia leżących po stronie ubezpieczonego okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części (vide: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 września 2007 r. sygn. I UK 90/07 OSNP 2008 Nr 19-20, poz. 301).

Prawidłowe pouczenie ma decydujące znaczenie dla ustalenia obowiązku zwrotu świadczenia nienależnie pobranego. Powinno być wyraźne, konkretne

i wyczerpująco wskazywać okoliczności mające wpływ na pobieranie świadczeń oraz jasno wskazywać okoliczności powodujące pobranie nienależnego świadczenia

w sposób zrozumiały dla osoby, do której jest skierowane. Pouczenie nie może być abstrakcyjne, niekonkretne, a w szczególności nie może odnosić się do wszystkich hipotetycznych okoliczności, powodujących ustanie prawa do świadczeń

(vide: np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 17 listopada 1995 r. sygn. akt II URN 46/95, OSNAPiUS 1996, Nr 12, poz. 174, z dnia 9 lutego 2005 r. sygn. akt III UK 181/04, OSNP 2005, Nr 17, poz. 275, z dnia 17 lutego 2005 r., sygn. akt II UK 440/03, OSNP 2005, Nr 18, poz. 291, z dnia 4 września 2007 r. sygn. akt I UK 90/07, OSNP 2008, Nr 19-20, poz. 30). Pouczenie zamieszczane standartowo w decyzjach organu rentowego, które dotyczy wszystkich możliwych sytuacji, powinno być zindywidualizowane przez wyjaśnienie odpowiednich przepisów (vide: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2004 r., sygn. I UK 3/04, OSNP 2005, Nr 8, poz. 116); może polegać na przytoczeniu przepisów określających te okoliczności, ale musi być na tyle zrozumiałe, aby ubezpieczony mógł je odnieść do własnej sytuacji (vide: wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 14 marca 2006 r. sygn. akt I UK 161/05, OSNP 2007, Nr 5-6, poz. 78 i z dnia 10 czerwca 2008 r. sygn. akt I UK 394/07, LEX 494135).

Pouczenie, o którym mowa w art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy jest przesłanką warunkującą obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Wyraża się w tym uregulowaniu normatywnie ukształtowane zapewnienie ustawodawcy, że chociażby wypłacenie świadczenia nie było uzasadnione, to - pomimo tego - nie powstaje obowiązek zwrotu, jeżeli organ rentowy nie stworzył - poprzez właściwe pouczenie - sytuacji domniemania, iż pobierający świadczenie wiedział (powinien wiedzieć),

że mu się ono nie należy. Granicę ochrony świadczeniobiorcy wyznacza jego zła wola wyrażająca się w świadomości sytuacji braku podstawy materialnoprawnej do uzyskiwania świadczenia i mimo to, niepodjęciu przewidzianych w ustawie czynności zmierzających - ad casum - do zawieszenia nienależnej wypłaty (vide: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2010 r., sygn. II UK 149/10, LEX nr 786385).

Nie każda informacja zawarta w treści decyzji jest odpowiednim pouczeniem, o którym stanowi art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy, lecz tylko taka, która dotyczy „okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń”.

Odnosząc powyższe rozważania prawne do okoliczności rozpoznawanej sprawy należy zauważyć, że do listopada 2009 r. renta rodzinna w drodze wyjątku należna odwołującej wypłacana była do rąk jej matki, J. H.. O charakterze przyznanego od dnia 1.10.1994 r. córce A. świadczenia, Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych poinformował J. H. decyzją z dnia 27 października 1994 r., nie wskazując okoliczności, których zaistnienie skutkować będzie wstrzymaniem wypłaty tego świadczenia (k.40 a.s.).

Wykonując decyzję Prezesa ZUS, organ rentowy decyzją z dnia 1 listopada 1994 r. ustalił wysokość renty rodzinnej dla małoletniej A. H., wskazując, iż świadczenie przysługiwać będzie do stycznia 2008 r.

Jakkolwiek dla obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, istotna jest treść pouczeń zawartych w decyzjach, doręczanych osobie zobowiązanej do jego zwrotu, to jednak należy zauważyć, że w decyzjach doręczonych matce odwołującej brak było pouczenia o skutkach osiągnięcia przychodu w aspekcie pobierania renty rodzinnej w drodze wyjątku. Takiego pouczenia trudno jest dopatrzeć się także

w decyzjach doręczanych od 1 grudnia 2009 r. odwołującej A. H.. Wprawdzie w decyzji z dnia 1.03.2010 r. znajduje się pouczenie, iż osoba pobierająca świadczenie przyznane w drodze wyjątku dodatkowo zobowiązana jest powiadomić organ rentowy o osiągnięciu jakiegokolwiek przychodu (...) – vide: pkt VI ppkt 3 – k.106 v a.r.), jednakże brak jest pouczenia takiego świadczeniobiorcy

o konsekwencjach braku poinformowania o uzyskiwaniu przychodu dla jego uprawnień do dalszej wypłaty świadczenia przyznanego w drodze wyjątku. Tożsame pouczenie zawarte jest w decyzji z dnia 13.10.2010 r. (pkt VII ppkt 1- k.120 v a.r.)

i z dnia 1.03.2011 r. (pkt VIII ppkt 3 – k.125 v a.r.). Wbrew twierdzeniom odwołującej, w zawiadomieniu z dnia 13.10.2010 r. została zawiadomiona o podjęciu wypłaty świadczenia przyznanego w drodze wyjątku przez Prezesa ZUS, jednakże zawiadomienie nie zawierało jakichkolwiek pouczeń i zostało doręczone już po ustaniu zatrudnienia odwołującej w Spółce (...)(vide: k.118 a.r.).

Zatem w pełni należy zgodzić się z trafną oceną Sądu Okręgowego,

że odwołująca nie została należycie pouczona o okolicznościach, powodujących wstrzymanie pobieranej renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku z powodu osiągnięcia jakiegokolwiek przychodu. Pouczenia zawarte w doręczanych odwołującej decyzjach są niepełnie, pozbawione jednoznaczności, wskutek czego nie mogą zyskać przymiotu pouczeń jasnych, wyczerpujących, pozwalających takim beneficjentom odnieść treść pouczenia do ich sytuacji życiowej oraz ewentualnego podjęcia decyzji

o zatrudnieniu z pełną świadomością wynikających z niej konsekwencji.

Nadto wypada dodać, że żadna z decyzji, poza oznaczeniem znakiem RDW (którego znaczenia nie musiała znać odwołująca), nie zawierała informacji, iż wypłacane świadczenie jest świadczeniem przyznanym w drodze wyjątku. Wszystkie decyzje informowały o podjęciu lub przeliczeniu renty rodzinnej, oznaczały datę, do której świadczenie przysługuje, jak też wskazywały, iż dla ich kontynuacji wymagany jest nadesłanie „zaświadczenia szkolnego”.

Nie sposób podzielić argumentacji apelującego organu rentowego,

iż ubezpieczona w każdej otrzymanej decyzji była pouczona, że prawo do renty ustaje, gdy ustanie którykolwiek z warunków wymaganych do uzyskania świadczenia. Faktem jest, iż takiej treści pouczenie zawarte jest we wskazanych decyzjach z dnia 31.08.2010 r., 13.10.2010 r. i 1.03.2011 r. (pkt III pouczenia), jednakże decyzje te nie tylko nie informują świadczeniobiorcy o przesłankach, warunkujących nabycie prawa do świadczenia wyjątkowego przyznawanego na podstawie art. 83 ustawy

o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ale też – dla wywołania skutków, określonych w art. 138 ust. 1 w zw. z ust. 2 ustawy – nie zawierają pouczenia o sytuacjach, których zaistnienie spowoduje ustanie prawa do tego świadczenia.

Niezależnie od powyższego, Sąd drugiej instancji zauważa, że już w dniu 17.05.2011 r. organ rentowy powziął wiadomość o osiągnięciu przez odwołującą przychodu (k.126 a.r.), zatem zaskarżana decyzja nie powinna obejmować żądania zwrotu świadczenia za miesiąc czerwiec 2011 r.

Konkludując, Sąd Apelacyjny stwierdza, iż wprawdzie pobrana w spornym okresie renta rodzinna przyznana w drodze wyjątku jest nienależnym świadczeniem, lecz wskutek braku należytego pouczenia, odwołująca nie jest zobowiązana do jej zwrotu.

Uwzględniając naprowadzone wyżej okoliczności, Sąd Apelacyjny po myśli art. 385 k.p.c. orzekł o oddaleniu apelacji.

/-/SSO del. E.Kocurek - Grabowska/-/SSA L.Jachimowska/-/SSA A.Grymel

Sędzia Przewodniczący Sędzia

ek